
Tereza Prášilová: Cesta k trvale udržitelnému rozvoji je cestou do budoucnosti

„Společenské a humanitní vědy mohou poskytnout důležité informace o tom, jaká řešení mohou být v daném kontextu nejefektivnější, nej přijatelnější a zároveň spravedlivá,“ vysvětluje doktorandka Sociální ekologie Tereza Prášilová. Po absolvování Mezinárodních teritoriálních studií a Bezpečnostních studií na FSV pokračovala ve studiu na FHS v magisterském programu Sociální a kulturní ekologie. V roce 2022 získala univerzitní cenu Josefa Vavrouška za svou magisterskou práci *Sekuritizace sucha v České republice*, ve které hodnotitelé ocenili nejen metodologický přínos, ale i analýzu složitého jevu a aplikovatelný význam. Nyní pracuje v Ústavu výzkumu globální změny Akademie věd České republiky CzechGlobe, jenž zkoumá probíhající globální změnu klimatu, její projevy v atmosféře a dopady na biosféru a lidskou společnost. Promluvili jsme si o propojení ekologie a bezpečnosti, udržitelnosti, nutnosti mezioborovosti a otevřenosti výzkumníků i roli společenských a humanitních věd ve výzkumu klimatických změn.

Co vás vedlo k tomu změnit fakultu, vydat se jiným směrem a jak moc jiný byl?

V průběhu studia na FSV jsem si začala uvědomovat, že problematika globálních klimatických změn je naprosto zásadní. Chybělo mi téma životního prostředí, protože vnímám, že klimatické a obecně globální změny jsou velmi spjaté s bezpečností. Proto jsem se rozhodla jít na Sociální a kulturní ekologii. Tento obor mi tehdy připadal jako výrazně odlišný směr, přece jen jsem přicházela z politologie zaměřené na bezpečnost. Ale díky tomu jsem pak mohla propojovat znalosti z obou studií a zjišťovat, jak spolu v mnoha ohledech souvisí. Nejde jen o otázky bezpečnosti; obecně politická sféra hraje klíčovou roli v oblasti environmentální udržitelnosti, což jsme rozebírali i v rámci přednášek na SKE.

Jak silné nebo slabé je dnes povědomí o tom, jak sociální a kulturní působení a jednání člověka v oblasti ekologie ovlivňuje jeho budoucí bezprostřední bezpečnost?

Doufám, že povědomí roste a že stále více lidí si uvědomuje důležitost těchto témat. U klimatických změn se souvislost s lidskou bezpečností ve veřejné debatě stále více zdůrazňuje – lidé vidí zprávy o přírodních katastrofách a snáze si uvědomují, jak spolu tyto jevy souvisí. Na druhou stranu další závažnou hrozbou je úbytek biodiverzity, kterému se ale nedostává tolik pozornosti, i když dopady na lidskou bezpečnost mohou být také zásadní. Ztráta biologické rozmanitosti ohrožuje klíčové ekosystémové služby, například opylování nebo regulaci klimatu, které jsou pro nás nepostradatelné.

Dokázala byste shrnout, jaké environmentální dopady má lidské působení?

Lidská činnost způsobuje klimatické změny zejména spalováním fosilních paliv, což vede k extrémním výkyvům počasí nebo například ke zvyšování hladiny moří. Druhým velkým problémem je úbytek biodiverzity, který je způsoben primárně změnami krajiny, intenzifikací zemědělství, nadměrným rybolovem... A v neposlední řadě se k tomu přidávají různé druhy znečištění, jako například plasty v oceánech nebo chemikálie v půdě.

Jaké jsou podle vás nejdůležitější dovednosti a hodnoty pro výzkumníky, kteří chtějí pracovat v oblasti udržitelného rozvoje?

Řekla bych že jednou z hlavních dovedností je mezioborový přístup - schopnost propojovat různé znalosti a nahlížet na problémy udržitelnosti z více úhlů. Je důležité být otevřený k různým perspektivám, protože komplexní problémy udržitelnosti vyžadují spolupráci odborníků z různých oblastí. Další důležitou schopností je kritické myšlení – je nutné umět zpochybňovat současné neudržitelné modely a hledat nové cesty k udržitelnější budoucnosti na základě vědeckých poznatků a dat. A také je určité důležité umět efektivně komunikovat výsledky výzkumu, aby mohly být správně využity.

Nyní působíte v CzechGlobe, ale to není vaše první pracovní pozice v oboru.

Ano, než jsem přišla na CzechGlobe, pracovala jsem na Ministerstvu životního prostředí, na Odboru druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků. V té době Česká republika předsedala Radě Evropské unie a měla tak na starost rozsáhlou agendu, včetně vedení evropských delegací na mezinárodních jednáních. Díky této práci jsem měla příležitost se účastnit několika mezinárodních konferencí v oblasti biodiverzity včetně konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti (COP 15), kde byl přijat Kchun-mingsko-montrealský globální rámec pro biologickou rozmanitost - někdy označovaný jako „pařížská dohoda pro přírodu“. Bylo to velmi obohacující, být součástí takové události.

Velký podíl alumni SKE se uchycuje právě na ministerstvech. Kde ještě se lze uplatnit?

Jednou z největších předností tohoto oboru je právě široké spektrum uplatnění. Absolventi se mohou vydat akademickou cestou a pokračovat v doktorském studiu. Další možností je práce ve veřejné správě – na zmiňovaném ministerstvu životního prostředí, ale i na dalších ministerstvech, kde se mohou věnovat klíčovým environmentálním a rozvojovým tématům. Mnoho absolventů najde uplatnění například i v neziskovém sektoru, konzultačních firmách zaměřených na udržitelnost nebo i v institucích Evropské unie.

Co je vaší agendou v CzechGlobe a na jakých projektech se podílíte?

V CzechGlobe pracuji na Oddělení společenského rozměru globální změny; jsme tým složený převážně ze společenskovědních a humanitně zaměřených vědců, ale jsou zde kolegové i z jiných oborů. Momentálně se podílím na dvou projektech. První z nich se zaměřuje na posílení role společenských a humanitních věd v oblasti klimatu, energetiky a mobility. Výzkum v těchto oblastech je tradičně dominován přírodovědnými a technickými obory (STEM), ale stále více se ukazuje, že efektivní řešení klimatických a souvisejících společenských problémů vyžaduje mezioborovou spolupráci.

Jak vnímáte roli těchto věd při řešení problémů udržitelnosti?

Jejich role je naprosto klíčová. Pomáhají porozumět tomu, jak lidé vnímají rizika a jak se přizpůsobují změnám, jaká opatření jsou sociálně přijatelná nebo jak zajistit spravedlivou transformaci směřující k udržitelnosti. To jsou zásadní otázky, protože řešení environmentálních problémů není jen technická nebo přírodovědná výzva – lidský rozměr hraje stejně důležitou roli. Bez pochopení společenských souvislostí a bez zapojení lidí nemohou například jen technologická řešení obstát.

Znamená to, že STEM nám dají řešení, co je potřeba dělat, a humanitní a společenské vědy nám pak pomáhají jak dané řešení implementovat co nejefektivněji?

Funguje to i opačně. Společenské a humanitní vědy mohou poskytnout důležité informace o tom, jaká řešení mohou být v daném kontextu nejefektivnější, nejpřijatelnější a zároveň spravedlivá, aby řešení nepřispívaly k prohlubování sociálních nerovností.

A ten druhý projekt?

Druhý projekt se zaměřuje na podporu udržitelného zemědělství ve vztahu k opylovačům. Cílem tohoto projektu je podpoření přechodu k takovému zemědělství, které bude podporovat biologickou rozmanitost opylovačů, ale zároveň bude přínosné pro širší ekosystémy a společnost.

Ve své disertaci se taky zabýváte opylovači, je to tak?

Ano, ale z jiného pohledu – zaměřuje se na jejich úbytek jako na otázku environmentální bezpečnosti. Řekněme, jak je úbytek opylovačů vnímán a jak je konstruován jako hrozba, třeba v kontextu potravinové bezpečnosti. V kontrastu s tím se projekt v rámci práce na CzechGlobe zaměřuje na udržitelné zemědělství a cílem je, aby doporučení byla

posléze přijata evropskými tvůrci politik a strategií. Ale literatura a témata, se kterými pracujeme, mi pomáhá v mém vlastním výzkumu.

Jaké nebezpečí hrozí s úbytkem opylovačů?

Úbytek opylovačů může jednak ohrozit produkci potravin, což by mělo rozsáhlé dopady na společnost a ekonomiku. Opylovači jsou také klíčovou součástí ekosystémů, kdy mnoho rostlin je na opylovačích přímo závislých a jejich úbytek by měl dopad nejen na tyto rostliny, ale i na další druhy, které jsou závislé na opylovaných rostlinách. Ochrana opylovačů je proto velmi důležitá, a to jak pro ekosystémy, tak i pro společnost.

Jak jste se dostala do své současné pozice a jak náročné to bylo? Jak vás připravilo vaše studium?

Po práci na ministerstvu jsem se rozhodla pokračovat ve studiu a zamířila jsem na doktorát. Ze stipendia se člověk nemá šanci uživit, a proto považuji za nejlepší spojit studium s prací v prostředí, kde se člověk může mimo jiné setkávat s dalšími vědci a vědkyněmi a učit se od nich, jako je právě CzechGlobe. Je to skvělé, ale bylo trochu náročné přeladit se z ministerského prostředí plného politiky a mezinárodních vyjednávání do velmi odlišného prostředí vědy a výzkumu. Ale myslím si, že v tom mi částečně pomohlo magisterské studium, které mi dalo dobrý základ pro práci ve vědecké sféře.

Z pohledu své expertízy, jaké vnímáte trendy v problematice a povědomí o globální klimatické změně?

Myslím si, že většina lidí si dnes uvědomuje, že klimatická změna je reálný fenomén, který ovlivňuje a bude i nadále ovlivňovat naše životy. Ale pak moc nevidím, že by toto povědomí bylo doprovázeno odpovídajícím jednáním na politické úrovni. Situace je naléhavá už hodně let, přesto zaváděná opatření zdaleka neodpovídají situaci. Podstatná část politiků zcela ignoruje vědecké poznatky, prioritizují krátkodobé ekonomické zisky na úkor životního prostředí a tím pádem na úkor nás všech. Některé státy dokonce odstupují od svých dřívějších závazků, je to zkrátka někdy frustrující.

Vybaví se vám nějaká vzpomínka na studium, fakultu nebo vyučující?

Moje studium bohužel výrazně ovlivnila covidová pandemie, kdy jsme většinu času strávili doma u online vyučování. Naštěstí jsme ale nepřišli o legendární terénní praxe, které si s oborem Sociální a kulturní ekologie spojuji asi nejvíc. Každý semestr jsme vyráželi do chráněných krajinných oblastí nebo národních parků, kde jsme poznávali krajinu a její souvislosti. Měli jsme rozličné průvodce, od místních sedláků po odborníky na ochranu přírody, ale často nás provázel i doktor Rynda, který tento obor založil.

Které místo vás na těchto terénních praxích zaujalo nejvíc?

Byli jsme v Novohradských horách, kde to na mě hodně zapůsobilo. Nejedná se o chráněnou krajinou oblast, ale to nic nemění na tom, že má jedinečný charakter a moc zajímavou a zároveň smutnou minulost. Procházeli jsme se krajinou, vnímali její přeměny a všímali jsme si stop, které tam lidská historie zanechala.

Co jste si nejvíc odnesla ze svých studií, co používáte dodnes jak v profesionálním, tak i osobním životě? Co čerpáte z doktorského studia?

Obecně jsem si odnesla základní myšlenku, že naše uspořádání světa a současný důraz na neustálý hospodářský růst prostě nejsou udržitelné a nutně vedou k degradaci životního prostředí. Taky jsem si odnesla větší respekt k přírodě, který mě dodnes ovlivňuje i v osobním životě. Co se týče doktorského studia, tam se setkávám s řadou různorodých témat, protože obor Sociální ekologie je velmi široce pojatý. Je vždy zajímavé poslouchat, čím se ostatní doktorandi a doktorandky zabývají napříč ročníky. Člověk se dozvídá například o udržitelné produkci potravin, o nerůstovém hnutí, anebo o transformaci území spojené s těžbou uhlí.

Komu je podle vás určen studijní program Sociální a kulturní ekologie?

Myslím, že tento program je pro ty, kteří se zajímají o současné dění ve světě – o politiku, společnost, ekologii – a zároveň chápou, že tyto oblasti jsou vzájemně propojené. Je vhodný pro ty, kdo nechtějí zkoumat jen jeden aspekt, ale snaží se porozumět stavu planety komplexně.

Přijde mi zajímavé, že hovoříte o globálních změnách a udržitelnosti v přítomném čase a ne budoucím, jak to často bývá.

Vnímám to tak, že budoucnost je součástí naší přítomnosti. To, jak se chováme dnes, nevyhnutelně ovlivní nejen naši vlastní budoucnost, ale i budoucnost dalších generací. Je důležité mluvit o těchto otázkách v přítomném čase; musíme si uvědomovat, že globální změny a s tím související výzvy jsou realita, a musíme jim proto čelit tady a teď. A naše současná rozhodnutí určují, jaká budoucnost nás čeká.

Alena Ivanova

